

Vietnam Yeni Dinî Hareketi: Kaodaizm

Murat Kaya | 0000-0001-6729-278X | Kitap-Murat@hotmail.com

Dr, Bağımsız Araştırmacı, Dinler Tarihi Bilim Dalı

Kocaeli, Türkiye

Öz

Yeni dinî hareketler, geleneksel dinlerin zayıfladığı, siyasî ve sosyal problemlerin yaşandığı durumlarda, bir alternatif olarak ortaya çıkmaktadır. Kültürel geçişlerin ve dinî çeşitliliğin yoğun olduğu bölgeler, bu hareketlerin ortaya çıkmasına müsait ortamlar sunmuştur. Birçok farklı kültüre, büyük ve küçük dine ev sahipliği yapan Uzakdoğu da yeni dinî hareketler için uygun bir ortam sunmuştur. Bir Uzakdoğu ülkesi olan Vietnam, sahip olduğu kültürel ve dinsel çeşitlilikle yeni dinî hareketler açısından önemli örnekler barındırmıştır. Uzun bir zaman Çin istilasına maruz kalan Vietnam, bu istilanın sonucunda, Taoizm, Konfüçyanizm ve Budizm'in etkisi altında kalmıştır. 17. yüzyılda Fransızların gelişiyle, Taoizm'e, Konfüçyanizm'e ve Budizm'e, Hıristiyanlık da eklenmiştir. Bu çok yönlü dinsel etki, Vietnam'da yeni dinî hareketleri ortaya çıkarmıştır. Bu yeni dinî hareketlerin en önemlilerinden olan Kaodaizm, bu dinler ve kültürler çeşitliliğini anlamlandırma ve açıklama problemine bir cevap olarak ortaya çıkmıştır. İçinde bulunduğu sınırları aşarak Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm gibi Batı dinlerini de senkretik bir yorumla kapsamaya çalışan Kaodaizm, bir dünya dini olmayı, dinsel çatışmaları sonlandırmayı ve evrensel barışı sağlamayı amaçlamıştır. Kaodaizm'in senkretik yapısını inceleyen bu çalışmada, kronolojik ve tasvirici yöntemden faydalanılarak Kaodaizm'in ortaya çıkışı, kurumsal yapısı, yayılışı ve öğretileri hakkında bilgiler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Dinler Tarihi, Yeni Dinî Hareket, Uzakdoğu, Vietnam, Kaodaizm.

Atıf Bilgisi

Kaya, Murat. "Vietnam Yeni Dinî Hareketi: Kaodaizm". *Trabzon İlahiyat Dergisi* 11/1 (Haziran 2024), 73-93.

<https://doi.org/10.33718/tid.1446968>

Geliş Tarihi	: 05.03.2024
Kabul Tarihi	: 30.04.2024
Yayın Tarihi	: 30.06.2024
Değerlendirme	: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	: Yapıldı - iThenticate
Çıkar Çatışması	: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans : Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Vietnamese New Religious Movement: Caodaism

Murat Kaya | 0000-0001-6729-278X | Kitap-Murat@hotmail.com

Dr, Independent Researcher, Department of History of Religions

Kocaeli, Türkiye

Abstract

New religious movements emerge as an alternative in situations where traditional religions are weakened and political and social problems are experienced. Regions, where cultural transitions and religious diversity are intense, have provided suitable environments for the emergence of these movements. The Far East, which hosts many different cultures and major and minor religions, also provided a suitable environment for new religious movements. Vietnam, a Far Eastern country, has hosted important examples of new religious movements with its cultural and religious diversity. Vietnam, which was subject to Chinese invasion for a long time, was under the influence of Taoism, Confucianism and Buddhism as a result of this invasion. With the arrival of the French in the 17th century, Christianity was added to Taoism, Confucianism and Buddhism. This versatile religious influence has given rise to new religious movements in Vietnam. Caodaism, one of the most important of these new religious movements, emerged as an answer to the problem of making sense of and explaining this diversity of religions and cultures. Caodaism, which tries to transcend its borders and include Western religions such as Judaism, Christianity and Islam with a syncretic interpretation, aims to become a world religion, end religious conflicts and ensure universal peace. In this study examining the syncretic structure of Caodaism, information about the emergence of Caodaism, its institutional structure, spread and teachings is given by using the chronological and descriptive method.

Keywords

History of Religions, New Religious Movement, Far East, Vietnam, Caodaism.

Citation

Kaya, Murat. "Vietnamese New Religious Movement: Caodaism". *Trabzon Theology Journal* 11/1 (June 2024), 73-93.

<https://doi.org/10.33718/tid.1446968>

Date of Submission : 05.03.2024

Date of Acceptance : 30.04.2024

Date of Publication : 30.06.2024

Peer-Review : Double anonymized - Two External

Ethical Statement : It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Plagiarism Checks : Yes - iThenticate

Conflicts of Interest : The author(s) has no conflict of interest to declare.

Grant Support : The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Copyright & License : Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Giriş

İnsan yaşamının önemli bir parçasını oluşturan din, evrensel ve genel geçer özellikler gösterebildiği gibi zamanın şartlarına ve insanın ihtiyaçlarına göre, değişkenlik ve hareketlilik gösteren özelliklere de sahiptir. Savaşlar, doğal afetler, göçler, sosyal ve siyasal bunalmalar, dinin öğretilerinde, yorumlarında ve pratiklerinde çeşitliliğe ve değişimlere neden olmuş, bu çeşitlilik ve değişimler, yeni dinî hareketleri ortaya çıkarmıştır.

Yeni dinî hareketler, 19. yüzyılın ortalarından sonra gelişen yeni bir dindarlık biçimini ifade etmektedir. Ancak bu geniş tanım, 1960 sonrası Amerika’da ve Batı Avrupa’da ortaya çıkan yeni dinî hareketleri tanımlamak amacıyla, 20. yüzyılın ortalarıyla sınırlandırılmıştır. Batı merkezli olan bu sınırlandırma girişimi, dünyanın diğer bölgelerindeki gelişmeleri göz ardı etmiştir.¹ Yeni dinî hareketlerin ortaya çıkışında, genellikle *sekülerleşme*, *subjektivizm*, *kayıtsızlık*, *aşınmışlık*, *bireycilik*, *hazcılık*, *küreselleşme*, *çoğulculuk* ve *hızlı değişim* gibi sebeplerin etkili olduğu ifade edilmiştir.² Ancak bu girişim de tanımlama gibi Batı merkezli bir yaklaşımdır. Yeni dinî hareketler sadece Batı’da değil dünyanın başka bölgelerinde de kendisini göstermiştir. Özellikle Uzakdoğu, bu hareketler açısından zengin bir çeşitlilik sağlamıştır. Bu bölgede farklı etnik unsurların, dinlerin ve yaşam tarzlarının olması, bu farklılıkların senkretik bir yorumla uzlaştırılmasını amaçlayan yeni dinî hareketleri ortaya çıkarmıştır. Bölgenin önemli bir kavşak ülkesi olan Vietnam, sahip olduğu dinî ve etnik çeşitlilik nedeniyle birçok yeni dinî harekete ev sahipliği yapmıştır.

19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında, Vietnam’da irili ufaklı birçok yeni dinî hareket ortaya çıkmıştır. Çoğunlukla Güney Vietnam’da, *hoi kin* (gizli dernekler), *thien-dia hoi* (gök-yer grupları) ve *ong Dao* (kurucunun adını taşıyan dinî gruplar) şeklinde ortaya çıkan bu hareketler, dinî ve millî değerlerin sentezinden oluşmuştur.³ Başlangıçta, Vietnam’daki yetkililer ve ana akım medya, bu hareketleri *tà đạo* (sahte din), *đạo lạ* (garip din), *đạo kỳ quái* (tuhaf din) ve *mê tín dị đoán* (batıl inanç) gibi aşağılayıcı ifadelerle tanımlamıştır. Bu ifadeler, devletin onların faaliyetlerine yönelik güvenlikçi ve şüpheli yaklaşımlarından kaynaklanmıştır. Ancak zamanla bu güvenlikçi ve şüpheli yaklaşımlara alternatif olarak bilimsel literatürdeki *tôn giáo* (din), *đạo* (din) veya *tín ngưỡng*, *tôn giáo* (inanç ve din) gibi tarafsız ifadeler kullanılmıştır. Günümüzde ise yeni dinî hareketleri tanımlamak için Vietnamlı akademisyenler tarafından *tôn giáo mới* (yeni din), *phong trào tôn giáo mới* (yeni dinî hareket), *phong trào cứu thế* (Mesih hareketi), *các hiện tượng tôn giáo mới* (yeni dinî fenomen) ve *những hiện tượng tôn giáo hiện nay* (mevcut dinî fenomen) ifadeleri kullanılmaktadır. Yeni dinî hareketlerin ortaya çıkışı, bu akademisyenler tarafından bir *đạo restorasyon* (*phục hưng tôn giáo*) ve *đạo restorasyon* (*phân rẽ các tôn giáo thành các chi phái*) olarak değerlendirilmiştir. Vietnam’da ortaya çıkan yeni dinî hareketlerin sayısı tam olarak bilinmemektedir. Genellikle üye sayısı 100 binden az olan küçük gruplardan oluşmaktadır. Üyesi sayısı 100 bini geçen birkaç grup bulunurken üye sayısı 1 milyondan fazla olan üç grup bulunmakta-

1 Lukas Pokorny - Franz Winter, “East Asian New Religious Movements: Introductory Remarks”, *Handbook of East Asian New Religious Movements*, ed. Lukas Pokorny - Franz Winter (Boston: Brill, 2018), 6.

2 Ali Rafet Özkan, “Yeni Dini Hareketlerin Ortaya Çıkış Sebepleri ve Temel Karakteristikleri”, *Nedenleri ve Niçinleriyle Yeni Dini Hareketler*, ed. Süleyman Turan - Faruk Sancar (İstanbul: Okur Akademi, 2018), 31-38.

3 Chung Hoang, “New Religious Movements in Vietnamese Media Discourse since 1986: A Critical Approach”, *Journal of Australian Religion Studies Review* 25/3 (2012), 296.

dır. Bunlar: 2,5 milyon üyesiyle Kaodaizm, 1,5 milyon üyesiyle Tînh đô cư sĩ Phật hội Việt Nam ve 1,3 milyon üyesiyle Hòa Hảo'dur. Bu üç yeni dinî hareket içerisinde, en dikkat çekici olanı Kaodaizm'dir.⁴

Kaodaizm, küçük bir coğrafyada ortaya çıkmış olsa da öğretileri bakımından büyük coğrafyalarda yaşayan kalabalık nüfusları ve büyük dinleri kapsamayı amaçlamıştır. Bu durum, onun din çalışmalarında dikkat çekici bir özelliğini oluşturmuştur. Dünyada (özellikle ABD ve Avustralya) giderek daha fazla tanınan Kaodaizm, Türkiye'de tam olarak tanınmayan bir yeni dinî harekettir. Türkiye'de Kaodaizm hakkında herhangi bir müstakil çalışma bulunmamakla beraber bazı sözlük ve ansiklopedilerde kısa ve genel bilgiler bulunmaktadır.⁵ Ancak bu kısıtlı bilgiler, Kaodaizm'in neden ve nasıl ortaya çıktığı, öğretilerinin neler olduğu, neyi temsil ettiği ve neyi amaçladığı konusunda yeterince aydınlatıcı değildir. Bu nedenle bu çalışmada, kronolojik ve tasvirici yöntemler kullanılarak Kaodaizm'in neden ve nasıl ortaya çıktığı, öğretilerinin neler olduğu, neyi temsil ettiği ve neyi amaçladığı konusunda detaylı bilgiler verilecek ve onun senkretik yapısının özellikleri ortaya çıkarılacaktır. Bu sayede ülkemizde henüz tam olarak tanınmayan bir din literatüre kazandırılacak ve ülkemizde yetersiz bir düzeyde kalan Vietnam çalışmalarına katkı sağlanacaktır.

1. Kaodaizm Öncesi Vietnam'ın Siyasî ve Dinî Durumu

Kaodaizm 20. yüzyılda ortaya çıkmış bir Vietnam yeni dinî hareketi⁶ olsa da onun ortaya çıkışını hazırlayan süreç, çok eski zamanlara dayanmaktadır. Vietnam'ın tarihini şekillendiren siyasî ve dinî olaylar, Kaodaizm'in ortaya çıkmasına imkân tanıyan senkretik unsurları oluşturmuştur. Bu senkretik unsurlar, Vietnam'ın yabancı istilalara maruz kaldığı, yoğun siyasî ve sosyal etkileşimler yaşadığı uzun bir tarihi geçmişin sonunda oluşmuştur. Çinhindi'nin en doğu kısmında yer alan, doğuda Laos ve Kamboçya'dan Tonkin Körfezi ve Güney Çin Denizi'ne kadar uzanan Vietnam coğrafi konumunun bir sonucu olarak tarihin eski zamanlarından itibaren Çin'in dinî ve siyasî istilasına⁷ maruz kalmıştır. MÖ 2. yüzyıl-

4 Sergei Blagov, "Vietnamese New Religious Movements: An Introduction", *Handbook of East Asian New Religious Movements*, ed. Lukas Pokorny - Franz Winter (Boston: Brill, 2018), 548-550.

5 Kaodaizm'den bahseden iki çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalardan birincisi: Şinasi Gündüz tarafından 1998'de yayımlanan *Din ve İnanç Sözlüğü*'dür. Bu çalışmada, "Cao Dai (Caodaizm)" başlığı altında Kaodaizm'den bahseden Gündüz, bir paragraftan oluşan yazısında, Kaodaizm'i Çin dinleriyle Budizm'in sentezinden oluşan senkretik bir mezhep olarak tanımlamıştır. İkinci kaynak ise Süleyman Turan ve Emine Battal'ın editörlüğünde 2020'de yayımlanan *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*'dir. Bu eserde, "Cao Dai" maddesini kaleme alan Abdulali Aliyev, iki sayfadan oluşan yazısında, Kaodaizm'in ortaya çıkışı, inanç ve ibadetleri hakkında genel bilgiler vermiş ve senkretik yapısına dikkat çekmiştir. Bk. Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü* (Ankara: Vadi Yayınları, 1998), "Cao Dai (Caodaizm)", 76; Abdulali Aliyev, "Cao Dai", *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*, ed. Süleyman Turan - Emine Battal (İstanbul: Okur Akademi, 2020), 116-117.

6 Her ne kadar bir başka Uzakdoğu ülkesi Japonya'da yeni dinî hareketlerin nitelendirildiği gibi Vietnam'da da bunlar "din" veya "yeni din" olarak adlandırılrsa da Dinler Tarihi kavramsallaştırılması kapsamında bu dinî hareketlerin yerleşik veya klasik dinden ziyade yeni dinî hareket olarak isimlendirilmesi daha doğru görünmektedir. Japonya'daki isimlendirme ve örnekler için bk. Halil İbrahim Şenavcu, "Japon Yeni Dini Hareketlerinde Halk Hekimliği: Sekai Kyusei Kyo Örneği", *Mizanî'l-Hak: İslami İlimler Dergisi* 13 (2021), 195-219.

7 Çin, benzer bir yaklaşımı Japonya'da da sergilemiştir. Japonya'yı dinî ve siyasî olarak istila eden Çin, bu ülkeye kendi gelenekleri ve siyaset anlayışlarının yanı sıra Taoizm, Budizm ve Konfüçyanizm'i de getirmiştir. Bu dinler, zaman içerisinde Şintoizm'le harmanlanarak senkretik oluşumları meydana getirdiği gibi Şinto milliyetçilerinin tepkisini de çekmiş, Çin kültürünün ve Çin dinlerinin kovulması için tepkisel Şinto atımlarına da neden olmuştur. Detaylı bilgi için bk. Murat Kaya, *Bir Şinto Milliyetçisi Motoori Nori-*

da, Vietnam'ın kuzeyini işgal eden Han hanedanlığı (MÖ 202-MS 220), Vietnam'a yönelik asimilasyoncu politikalar gerçekleştirmiştir. Büyük göksel imparatorluklarını evrenin merkezi olarak gören Han yöneticileri, 19. yüzyılda Avrupalıların yaptığına benzer şekilde yönettikleri topluluklara medeniyeti götürmeye yazgılı olduklarına inanmıştır. Onların dönemlerinde, Konfüçyanizm, Budizm ve Taoizm, Vietnam topraklarında yayılmaya başlamış, Vietnamlılara imparatora sadakat dikte edilmiş ve Çinli yetkililer Vietnamlı soyluların topraklarına el koymuştur. Çin'in bu asimilasyoncu yaklaşımı, Vietnamlılarda yabancılara karşı bir direniş refleksi geliştirmiş, bu refleks çeşitli tarihi olayların pekiştirmesiyle Vietnamlıların karakteri hâline gelmiştir.⁸

MS 1. yüzyılda Vietnam'da Çin yazısı, gelenekleri ve ayinleri teşvik edilirken yine aynı dönemde sonraki yıllarda Kaodaizm'in temelini oluşturacak Taoizm ve Konfüçyanizm, Vietnamlılar için zorunlu hâle getirilmiştir. Bu asimilasyoncu yaklaşıma karşılık Trung Trac, küçük kız kardeşi Trung Nhi öncülüğünde bir isyan gerçekleştirmiştir. İsyançılar, Trung Trac'ı bağımsız bir Vietnam krallığının kraliçesi olarak ilan etmiş, birçok soylu ve köylüyü bir araya getirerek Çin otoritesine son vermiştir. Trung Trac'ın üç yıllık yönetiminden sonra, Çin'in daha büyük bir saldırısıyla Trung Trac ve kardeşi yenilerek idam edilmiştir. Vietnam tarihinde önemli bir yere sahip olan bu savaş, halk hikayelerine konu olmuştur. Bu hikayelerde onların savaşta cesurca öldükleri veya intihar ettiklerinden bahsedilmiştir. İsyan başarısızlıkla sonuçlanıp Çin baskısına yol açmış olsa da daha sonraki tarihçiler tarafından ilk büyük Vietnam milliyetçi isyanı olarak kabul edilmiştir.⁹

Çin'de güçlü bir otoriteye sahip olan T'ang hanedanlığının (618-917) ortaya çıkışıyla Vietnamlıların Çin otoritesine başkaldırması daha da zorlaşmıştır. Fakat yine de Vietnamlıların tabiatındaki direniş arzusu, 687, 722, 766, 791 ve 819'da milliyetçi isyanların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu zamana kadar bölge, dış dünya tarafından Çince, "*Pasifleştirilmiş Güney*" anlamında *Annam* adıyla anılmıştır. 10. yüzyılda T'ang hanedanının düşüşüyle Vietnam'ın Çin egemenliğini sarsma girişimleri yeniden başlamıştır. Karşılıklı gelgitler şeklinde devam eden Çin-Vietnam mücadelesi, 938'deki savaşta bir kere daha Vietnamlıların zaferiyle sonuçlansa da Çin'in kültürel etkisi devam etmiştir. Vietnamlılar, Çince yazı karakterlerini, Çin geleneklerini ve mitlerini benimsemiş ve zaman içerisinde yerli unsurlarla yabancı unsurların bir sentezi ortaya çıkmıştır.¹⁰ Çin'in Vietnam'ı yoğun bir şekilde etkisi altına aldığı bu dönemde, Müslüman tüccarlar Vietnam'ın güneyindeki Çampa (Champa) bölgesine ulaşmış ve bölgedeki Çam (Cham) halkını etkilemeye başlamıştır. Bu etkinin sonucunda, Çampa Krallığı, Çin'e, P'u Ho San (Ebü'l Hasan) adlı bir Müslüman elçiyi göndermiştir. 11. yüzyılda Çampa'nın önemli bir limanı olan Panduranga'da pek çok kişi Müslüman olmuştur. İslâm'ın bu bölgedeki etkisi, 15. yüzyılın ortalarından itibaren hızlanmıştır. Kuzey'deki Dai Viet Krallığı'nın 1471'de Çamların başkenti Vijaya'yı işgal etmesinden sonra Çamların büyük bir kısmı Budist Viet halkına tepki olarak İslâm'ı kabul etmiştir.¹¹ Çam Müslümanlığı,

naga (İstanbul: Kitap Yurdu Doğrudan Yayıncılık, 2022).

8 Spencer C. Tucker, *Vietnam* (London: UCL Press, 1999), 1-7.

9 Justin Corfield, *The History of Vietnam* (The United States of America: Greenwood Press, 2008), 4-5.

10 Tucker, *Vietnam*, 9-10.

11 S. Setudeh-Nejad, "The Cham Muslims of Southeast Asia: A Historical Note", *Journal of Muslim Minority Affairs* 22/2 (Ekim 2002), 452-453; İsmail Hakkı Göksoy, "Çamlar", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 2020, EK-1/278-279.

bölgedeki dinsel çeşitliliğin bir sonucu olarak Vietnam'ın yerli dini ile Hinduizm ve İslâm'ın senkretik bir formundan oluşmuştur.¹²

Vietnamlılar, Çin'in siyasî ve askerî ilerleyişini durdurmuş olsa da Çin'in Vietnam'a yönelik hakimiyet kurma girişimleri devam etmiştir. Song hanedanlığının (960-1279) 980'de başlattığı saldırılar, birbiri ardına kazanılan zaferlerle Vietnamlıların direniş azmini daha da güçlendirmiş ve ulusal kahramanlar listesine yenileri eklenmiştir. Vietnam'a yönelik saldırılara 13. yüzyılda Moğollar da katılsa da başarılı olamamıştır. Çin'in Vietnam'a yönelik işgal girişimleri, Ming hanedanlığı (1368-1644) tarafından devam ettirilmiştir. Vietnam'ın tamamını işgal etmeyi amaçlayan Ming hanedanlığına karşı 1418'de bir isyan başlatılmıştır. Uyguladıkları başarılı gerilla taktikleriyle Çin ordularını birbiri ardında yenen Vietnamlılar, 1427'de onları teslim olmaya zorlamıştır. Çin-Vietnam mücadelesinde, Lý, Trần, Lê ve Nguyên hanedanlarının art arda göreve gelen hükümdarları, Çin'i mağlup etmelerine rağmen Çin imparatorluğundan miras kalan devlet kurumlarından vazgeçmemiş ve Vietnam kurumlarını Çin örneklerine göre geliştirmiştir. Vietnam yöneticileri, ülkenin seçkinlerinin eğitiminde ve eyalet hükümeti ve idaresi için mandarinlerin işe alınmasında Konfüçyanizm'den faydalanmıştır.¹³

Çinliler ve Vietnamlılar arasında bu mücadeleler devam ederken 16. yüzyılda Vietnam toprakları yeni yabancılarla tanışmıştır. Ülkeye ilk gelen Avrupalılar, 1516'da Portekizli denizciler olmuştur. Onlardan on bir yıl sonra Portekiz'den bazı Dominiken misyonerler Vietnam'a gelmiş ve 1535'te Portekizliler, Faifo şehrinde bir ticaret merkezi kurmuştur. Güney Vietnam'da Roma Katolikliğini destekleyen bir Fransız misyoner Alexander of Rhodes (1593-1660), ilk Portekizce-Latine-Vietnamca sözlüğü hazırlamış ve buna ek olarak bir de Vietnam dili için bir transliterasyon sistemi geliştirmiştir. Bu sistem, sonraki dönemlerde birçok Fransız'ın Vietnam hakkında çalışma yapmasını sağlamıştır. 1765'te Fransız mace-racı ve misyoner Pigneau de Béhaine (1741-1799), yıkılan ve bazı öğrencileri öldürülen bir ruhban okulunu yeniden kurmak için Phu Quoc Adası'na gelmiştir. Pigneau de Béhaine, 1775'te, Phu Quoc'a kaçtığı düşünülen Nguyen Anh (1802-1820) ile temas kurmuştur. Béhaine, Nguyen hanedanının son üyesiyle arkadaş olarak Tay Son isyancılarına karşı Fransızların çıkarına bir yardım teklifinde bulunmuştur. Bu sıralarda Fransız Devrimi ortaya çıktığından Fransa bölgeye fazla yoğunlaşmasa da Béhaine'in çabaları ve Fransız tüccarların da desteğiyle Nguyen Anh, Tay Son'u yenilgiye uğratmıştır.¹⁴

Vietnam yeni dinî hareketleri, Tay Son isyanının gerçekleştiği ve 1802'de Nguyen hanedanlığının kurulduğu sıralarda ortaya çıkmaya başlamıştır. Tay Son liderleri ve onların destekçileri Ortodoks olmayan dinî öğretilere ilgi duyarken ilerleyen yıllarda ortaya çıkan *Bửu Sơn Kỳ Hương* adlı yeni dinî hareket, Kaodaizm de dahil sonraki dönemlerde ortaya çıkacak yeni dinî hareketlerin öncüsü olmuştur. Çünkü bu hareket, Çin felsefesinde *Tam Giáo* (Üç öğreti) olarak adlandırılan, Budizm, Konfüçyanizm ve Taoizm'in sentezine dayalı bir öğretiyi benimsemiştir. Bu öğreti daha sonra Kaodaizm'in ve diğer Vietnam yeni dinî hareketlerin

12 Hugh R. Page, "Cham", *Encyclopedia of World Cultures: East and Southeast Asia*, ed. Paul Hockings (New York: G.K. Hall, 1993), 5/73.

13 Tucker, *Vietnam*, 10-12.

14 Corfield, *The History of Vietnam*, 15-16.

senkretik özelliklerinin temelini oluşturmuştur.¹⁵

Nguyen Anh'tan sonra tahta çıkan Vietnam İmparatoru Minh Mang (1820-1841), Fransızların ve Hıristiyanlığın bölgede yükselen nüfuzundan rahatsız olduğundan misyonerlerin faaliyetlerini kısıtlamıştır. Bunun üzerine III. Napolyon (1852-1870), Temmuz 1857'de, Fransız malları için yeni pazarlar oluşturmak, Vietnam'daki Hıristiyanları korumak ve Asya'da Britanya İmparatorluğu ile rekabet edebilecek büyük bir imparatorluk kurmak amacıyla Vietnam'ı işgal etmeye karar vermiştir. Fransızlar, Temmuz 1861'de Saygon'u ele geçirmiştir. Fransız ilerleyişinden endişelenen İmparator Tu Duc (1847-1883), bir barış antlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma doğrultusunda, Haziran 1862'de, Poulou Condore Adasının yanı sıra Saygon ve çevresindeki üç eyalet Fransa'ya devredilmiştir. Ayrıca ticaret için Fransızlara üç liman açılmış, Roma Katolik misyonerlerinin ülkenin herhangi bir yerinde vaaz verme hakkına sahip olacağı ve Fransa'nın izni olmadan ülkenin başka hiçbir bölümünün hiçbir güce teslim edilemeyeceği kabul edilmiştir. Fransızların Vietnam'ı işgal etmesi, bazı küçük isyancı grupların Fransızlara saldırmasına neden olmuştur. Çatışmaların Fransızları Hue'ye saldırmaya ve imparatorluk hanedanını devirmeye kışkırtabileceğinden endişelenen Tu Duc, III. Napolyon'a bir elçi göndererek barış karşılığında üç şehri daha onlara teslim etmeyi teklif etmiştir. Ancak teklif yürürlüğe girmeden Amiral Pierre Benoît de La Grandière daha önce hareket ederek 1867'de güney Vietnam'ın üç eyaletini daha işgal etmiş ve burayı 1947'ye kadar sürecek olan Koçinçin (Güney Vietnam) kolonisine dönüştürmüştür.¹⁶

Bu dönemde Vietnamlıların önemli bir kısmı Fransız işgaline karşı çıkmamıştır. Çünkü onların inandığı Konfüçyanist dünya görüşüne göre, Nguyen Anh (Gia Long) ve Tu Duc'un soyu, göksel yönetme yetkisini kaybetmiştir. Bir hanedan yönetme yetkisini kaybettiğinde iç ve dış felaketler ortaya çıkmaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak da Vietnam'da kıtlık, sel ve kolera salgını ortaya çıkmış ve 1865'te 1 milyondan fazla Vietnamlı hayatını kaybetmiştir.¹⁷

Fransa'nın Vietnam'daki ilerleyişi, zaman içerisinde hızlanarak devam etmiştir. Fransa, 1883'te *Harmand Antlaşması*'yla tüm Vietnam üzerinde hak sahibi olurken 1884'teki *Patenotre Antlaşması*'yla da Tonkin ve Annam'ı ele geçirmiştir. 1887'de ise Laos'u da işgal ederek Koçinçin kolonisi ve egemenliği altındaki Annam, Tonkin, Kamboçya ve Laos'tan oluşan *Çinhindi Birliği*'ni (Fransız Çinhindi) kurmuştur.¹⁸ Fransızlar, yönetimleri boyunca Vietnam'da eğitime önem vermemiştir. Genel okur yazarlık oranı düşük olmasına rağmen 1900'e gelindiğinde Vietnam'ı sıkı bir şekilde kontrol eden yabancı zihniyetli bir nesil yetiştirilmiştir. Vatandaşların kimlik belgeleri olmadan bölgelerinden ayrılmalarına izin verilmemiş ve Fransa'nın onayı olmadan toplantı veya yayın yapmaları yasaklanmıştır. Bu yasakçı ve denetimci ortamda Phan Boi Chau (1867-1940) ve Phan Chu Trinh (1872-1926) öncülüğünde Vietnam milliyetçiliği doğmuştur. Vietnam milliyetçiliğinin bu iki öncüsü, Fransa'nın koruyuculuk statüsüne sahip olduğu orta ve kuzey Vietnam'da yetişmiştir. Güney'deki Koçinçin ise tam aksine, doğrudan Fransa tarafından yönetilen bir sömürge bölgesi olduğundan burada yaşayanlar daha fazla Fransız etkisine maruz kalmıştır. Bu bölgede, arazinin

15 Blagov, "Vietnamese New Religious Movements: An Introduction", 550-551.

16 Corfield, *The History of Vietnam*, 18-21.

17 Shelton L. Woods, *Vietnam: A Global Studies Handbook* (Santa Barbara: ABC CLIO, 2002), 46.

18 Corfield, *The History of Vietnam*, 21-25.

büyük bir kısmı Fransızlara ve zengin Vietnamlılara satılmıştır. Üretim oldukça düşük olduğu Koçinçin’de, ekonomi birkaç kişinin hakimiyetinde olmuştur.¹⁹ Bu kötü yaşam koşulları altında ezilen Vietnamlılar, Birinci Dünya Savaşı’nın getirdiği yıkım ve ölümlerden sonra daha önce benimsedikleri Batılı değerlere karşı sorgulayıcı bir yaklaşım geliştirmiş ve onların maddî güçlerine manevî değerlere yönelerek cevap vermiştir. Bir Güney Vietnam dini olan Kaodaizm de bu yönelişin gerçekleştiği bir ortamda, var olan ihtiyacı karşılamak amacıyla ortaya çıkmıştır.²⁰

2. Kaodaizm’in Ortaya Çıkışı

Kaodaizm sözcüğü, Vietnam dilindeki *Cao Đài* sözcüğünden türemiştir. Bu dilde “yüksek kule” veya “saray” anlamına gelen *Cao Đài* sözcüğü, Tanrı’nın evreni yönettiği yeri işaret etmektedir. Kaodaizm’in Vietnam dilindeki resmî adı: *Dai Dao Tam Ky Pho Do*’dur ve “Üçüncü Büyük Evrensel Af” anlamına gelmektedir.²¹ Kaodaizm, Ngô Văn Chiêu tarafından kurulmuştur. Bir mandarin ailesine mensup olan Ngô Văn Chiêu’nun dedesi, Konfüçyanist geleneğe göre Hue’deki imparatorluk sarayında hizmet etmiş ancak çıkan bir kargaşa sonrasında ailesiyle buradan kaçmıştır. Ngô Văn Chiêu, 1878’de, pirinç fabrikasında çalışan bir işçinin oğlu olarak Chợ Lớn’da doğmuştur. Ngô Văn Chiêu bir aile dostunun maddî yardımıyla Fransızlara ait önce Mý Tho Koleji sonra da Chasseloup-Laubat Kolejinde eğitim almıştır. 1899’da idari bir hizmette göreve başlayan Ngô Văn Chiêu, 1909’a kadar Saigon’da çalıştıktan sonra Tân An’daki bir başka göreve atanmış ve burada da on yıl çalışmıştır. Ngô Văn Chiêu, çalışma hayatına 1920’de Hà Tiên, 1920-1924 arasında Phú Quốc adasında ve 1924’ten emekli olduğu 1931’e kadar Saigon’da devam etmiştir. Ngô Văn Chiêu bir taraftan memur olarak görev yaparken diğer taraftan da mistik konulara yönelmiştir. 1902’den itibaren Asya klasiklerinin yanı sıra Batı ruhçuluğu konusundaki çalışmaları okuyan Ngô Văn Chiêu, Fransız ruhçu yazar Camille Flammarion, Alan Kardec, Leon Denis ve Teosofi Cemiyeti’nin başkanı Annie Besant’ın yazılarından etkilenmiştir. 1917-1919 yılları arasında, ruhçuluk yapan Doa Phat Duong grubuyla tanışmış, Càn Thơ yakınlarındaki Hiệp Minh tapınağında ruh çağırma seanslarına katılmıştır. Ngô Văn Chiêu, hasta olan annesini iyileştirmek için ruh çağırma seansları düzenledikçe bu alana ilgisi artmıştır. Bu seanslar sırasında büyük kırmızı suratlı iblis avcısı olarak bilinen Guan di Ging de dahil olmak üzere geleneksel Çin tanrılarıyla temas kurmuştur.²²

Ngô Văn Chiêu, Tanrı Cao Đài’nin adını ilk kez 1920’de, Hà Tiên’deki evinde gerçekleştirdiği bir seans sırasında öğrenmiştir. Bu seans sırasında çok bilge olan bir ruh, ona: “*Sen hazır olana kadar kendimi ifşa edemem. Kim olduğumu tahmin etmeye çalış*” dedikten sonra kendini arındırması ve önemli bir vizyona hazırlanması için vejetaryen bir diyetle başlaması talimatını vermiştir. Bu ilk temastan bir yıl sonra 8 Şubat 1921’de Ngô Kim Liên adlı bir kadın ölümsüz, Ngô Văn Chiêu ile temas kurmuştur. Bu ölümsüz, Ngô Văn Chiêu’dan kendisine bir sembol seçmesini istemiştir. Ngô Văn Chiêu da Taocu Değişim Kitabı’nda Yin’in

19 Woods, *Vietnam: A Global Studies Handbook*, 49-52.

20 Smith Ralph, *Viet-Nam and the West* (The United States of America: Cornell University Press, 1968), 73.

21 Md. Shaikh Farid, “Caodaism: A Syncretistic Religion of Vietnam”, *CDR* 1 (2006), 53.

22 Ronald Bishop Smith, “An Introduction to Caodaism I. Origins and Early History”, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* 33/2 (1970), 337-338; Md. Shaikh Farid, “The Chinese Religious Influences on Caodaism: A Critical Analysis”, *Philosophy and Progress* 50/1 (2011), 115-117.

yatay, Yang'ın dikey vuruşla temsil edilmesinden hareketle haç sembolünü seçmiştir. Ancak ölümsüz, bu sembolün Hıristiyanlar tarafından kullanıldığını söyleyerek ondan kendisine başka bir sembol bulmasını istemiştir. Ngô Văn Chiêu aynı yılın nisan ayında, Dương Đông kasabasında bir hamakta uzanırken aniden Ay ve yıldızlarla birlikte gökyüzünde asılı duran, Güneş ışınlarıyla çevrelenmiş bir sol göz görmüştür. Gözleri kör edecek derecede yoğun ışık saçan bu göz, onun önünde durarak onu korkutmuştur. Bunun üzerine Ngô Văn Chiêu, ölümsüzlere, bu gözü yok etmeleri için dua etmiş ve eğer duası kabul edilirse daha sonra bu göze tapacağına söz vermiştir. Göz, duadan sonra kaybolmuştur. Ancak birkaç gün sonra tekrar ortaya çıkmıştır. Ngô Văn Chiêu, 1921-1924 yıllarını meditasyon ve manevi olgunlaşma pratikleriyle geçirmiştir. 1925'te ölümsüz ruh ile temas kuran ruhçu dört genç, Ngô Văn Chiêu'yu bulmaları için görevlendirilmiştir. Ngô Văn Chiêu, 25 Aralık 1925'te bir gece yarısı seansında, havariler olarak da adlandırılan on iki gerçek öğrencisinin adlarını hecelemiş ve onların yeni dinin kurucuları olduğunu belirtmiştir. Nisan ayında bir ruh, Hương Hiếu'ya, Papa (Giáo Tông) olarak belirlenen Ngô Văn Chiêu'ya bir tören cübbesi dikmesi talimatını vermiştir. Ancak Ngô Văn Chiêu, henüz manevi gelişimini tamamlamadığını belirterek bu görevi kabul etmemiştir. Onun Kaodaizm'e getirdiği fikirler, kökeni Çin'deki Song ve Ming hanedanlığına dayanan oldukça eski fikirlerdir. İmparator Xiaozong (1163-1189), zihni yönetmek için Budizm'i, bedeni yönetmek için Taoizm'i ve dünyayı yönetmek için Konfüçyanizm'i kullanacağını söyleyerek üç dini işlevsel bir şekilde bölümlere ayırmıştır. Çin'de 14. yüzyıldan 17. yüzyıla kadar Taoizm, Budizm ve Konfüçyanizm'in tek bir kaynağa dayandığı düşüncesi yaygınlık kazanmıştır.²³

Ngô Văn Chiêu, Kaodaizm'in gerçek kurucusu olduğu hâlde resmî olarak bu dini ilan eden kişi değildir. Onun manevi gelişim için inzivaya çekilmesi nedeniyle dinin resmî kuruluşu 7 Ekim 1926'da takipçilerinden Lê Văn Trung tarafından gerçekleştirilmiştir.²⁴ 28 Vietnamlı lider (toprak sahipleri, iş adamları öğretmenler, sömürge idaresinde çalışan memurlar) ve diğer 245 kişi, yeni hareketlerini resmen kuran bir bildiri imzalamıştır. Bir tür "*Dinî Bağımsızlık Bildirisi*" olan bu bildiriyle daha önce gizli olan çok sayıda topluluğun, mevcut değerleri yeniden düzenlemek ve geleneksel değerleri yeniden canlandırmak için tek bir bayrak altında birleştirileceği açıkça belirtilmiş hem Fransız Katolik Kilisesi'ne hem de laik Fransız devletine karşı durabilecek güçlü bir topluluk oluşturmak amaçlanmıştır.²⁵

3. Kaodaizm'in Kurumsal Yapısı

Kaodaizm, Katolik kilisesine benzer bir kurumsal yapıya sahiptir. Bu dinin merkezi, *Caodai Holy See*'dir. Caodai Holy See, Vietnam'ın Tây Ninh bölgesinde inşa edilmiş büyük bir kutsal şehirdir. Bu şehrin merkezinde *Büyük İlahi Tapınak* bulunmaktadır. Bu tapınağın, mimarisi, sembolleri ve inşasıyla tanrı tarafından yönlendirildiğine inanılmaktadır. Günümüzde Vietnam'ın birçok bölgesinde, Teksas, Kaliforniya, Louisiana, Avustralya ve Kanada'da bu tapınağın küçük versiyonları bulunmaktadır.²⁶ Kaodaizm'in tapınak ve ibadet

23 Janet Alison Hoskins, *The Divine Eye and the Diaspora: Vietnamese Syncretism Becomes Transpacific Caodaism* (USA: University of Hawaii Press, 2015), 40-63.

24 Smith, "An Introduction to Caodaism I. Origins and Early History", 340-341.

25 Janet Alison Hoskins, "An Unjealous God? Christian Elements in a Vietnamese Syncretistic Religion", *Current Anthropology* 55/10 (2014), 304.

26 Túy Ngoc Trinh, *A Brief Introduction to Caodaism* (Oakbridge Dr. San Jose: Lay Dignitaries Caodai Internati-

öğretisinde kapalı bir rahiplik yapısı yoktur. Bir kişi, dinî yasalar olan *Pháp Chánh Truyề*n ve *Tân Luật*'in düzenlemelerine uymaya ve diğer temel gereksinimleri karşılamaya istekliyse rahip olarak hizmet edebilmektedir. 1926'da Tanrı Cao Đài, dininin *Bat Quai Dai*, *Hiep Thien Dai* ve *Cuu Trung Dai* olmak üzere üç bölümü olacağını belirtmiştir. Bat Quai Dai (Tanrının Varlığının Sekiz Kenarlı Sarayı), tanrının tahtının ve sunağının bulunduğu yer olduğundan ruhsal güç ve otoritenin merkezidir. Bu bölümün lideri Tanrı Cao Đài'dir. Evrendeki bütün işler, onun emirleri doğrultusunda buradan idare edilmektedir. Tapınakta, üzerinde her şeyi gören ilâhi Göz'ün bulunduğu sunakla sembolize edilmektedir. Bat Quai Dai, erkek ve kadınlardan oluşan diğer iki kolun aksine, insan üyesi olmayan ancak insanların Cao Đài ile iletişim kurduğu ve ona taptığı yerdir.²⁷

Hiep Thien Dai (Göksel Birlik Sarayı) ruhani yasa koyuculardan oluşmaktadır. Tapınağın sonunda, tanrıların sunağının karşısındaki Ho Phap sunağı ile sembolize edilmektedir. Ho Phap, Hiep Thien Dai'nin üst düzey yetkilisi ve dinin bu bölümünün baş medyumudur. Hiep Thien Dai'nin üyeleri, kutsal yasaların koruyucularıdır. Görevleri, idari şubenin (Cuu Trung Dai) seanslar yoluyla Cao Đài ile iletişim kurmasını sağlayan araçlar olmak veya idari şubedeki tüm rahiplerin görevlerini doğru bir şekilde yerine getirmelerini sağlayarak yasayı koruyan yasa koyucular olmaktır. Yasama organının üç katlı bir bölümü vardır. Bu bölümler: Medyumlar koleji, kıdemsiz görevliler ve teknik akademisyenlerden oluşmaktadır. Medyumlar kolejinin özellikle din, yasama ve laik meselelerle ilgili üç birimi vardır. Her birim, Tây Ninh dinî örgütünün üç kurucusundan biri tarafından yönetilmektedir. *Ho Phap* (Üstün), tüm yasama organının genel lideridir. Ona *Thuong Pham* (Rahiplik Organının Şefi), *Thuong Sanh* (Küçük Tarikat) ve bir medyumlar okulu yardım etmektedir. *Cuu Trung Dai* (Dokuz Küre Sarayı), Kaodaizm'in yönetimle ilgili bölümüdür. Dinin bu bölümünde bir *Giao Tong* (Papa-Cu Trung Dai'nin en yüksek kutsallığı), üç *chuong phap* (denetçi kardinal), üç *dau su* (kardinal), otuz altı *phoi su* (başpiskopos), yetmiş iki *giao su* (piskopos), üç bin *giao huu* (rahip) ve sınırsız *le sanh* (öğrenci rahip) bulunmaktadır. *Cuu Trung Dai*, tapınakta, ibadet edenlerin diz çöküp kendilerini Cao Đài'ye sundukları binanın orta bölümü ile sembolize edilmektedir. *Cuu Trung Dai*'nin üç *phai*'si (bölümü) vardır. Bunlar: Mavi renkli *Thuong* (Ta-oizm), kırmızı renkli *Ngoc* (Konfüçyanizm) ve sarı renkli *Thai*'dir (Budizm). Bu sembolizm, Kaodaizm'in üç renkli bayrağını da yansıtmaktadır. *Cuu Trung Dai*'nin görevi, Kaodaizm'in müntesiplerini eğitip çeşitli programları organize etmek ve Kaodaizm'in ülke çapında; yerel köy seviyesinden merkeze doğru etkili bir şekilde yönetilmesini ve hedeflerine ulaşmasını sağlamaktır.²⁸

4. Kaodaizm'in Yayılışı

Kaodaizm, ortaya çıktıktan sonra Vietnamlılar arasında hızlı bir mesafe katetmiştir. Haziran 1927'de, Kaodaizm'in 100.000 müntesibi olduğu rapor edilirken Lê Văn Trung, 1928'de

onal, 2014), 18.

27 Victor L. Oliver, "Caodaism: A Vietnamese Socio-Religious Movement", *Dynamic Religious Movements*, ed. David Hesselgrave (United States of America: Baker Book House, 1978), 286; My-Van Tran, "Vietnam's Caodaism, Independence, and Peace: The Life and Work of Pham Cong Tac (1890-1959)", *Program for Southeast Asian Area Studies, Academia Sinica* 38 (2000), 7.

28 Oliver, "Caodaism: A Vietnamese Socio-Religious Movement", 286; Tran, "Vietnam's Caodaism, Independence, and Peace: The Life and Work of Pham Cong Tac (1890-1959)", 7.

Ernest Outrey'in saldırılarına karşı yazdığı bir mektupta, Kaodaizm'in 1 milyon müntesibi olduğunu iddia etmiştir. Aynı yıl *L'Opinion*'da yayımlanan bir makalede, bu sayının 700.000 olduğu ifade edilmiştir. *La Presse Indochinoise*'de yayımlanan bir başka makalede ise bu sayının abartılı olduğu ve gerçek sayının 200.000 olduğu ifade edilmiştir. Kaodaizm önceleri, Doğu Koçinçin merkezli yayılmaya başlamış, zamanla merkez yerlerde (Mekong boyunca) ve batıda (Transbassac) yayılmıştır. Gia Định, Chợ Lớn, Mỹ Tho ve Bến Tre bölgelerinin her birinde 1932'ye kadar 35.000 ila 50.000 arasında Kaodai üstadı ortaya çıkmıştır. Kaodaizm gelişip büyüdükçe görüş farklılıkları yaşanmıştır. Tây Ninh ve Mỹ Tho grupları arasındaki rekabet, 1932'de şiddetlenerek ayrılığa dönüşmüş ve birçok kişi Mỹ Tho'ya katılmıştır.²⁹

1930-1931'de Kaodaistlerin de aralarında bulunduğu bazı yeni dinî hareket mensupları siyasete müdahil olmuş ve vergi karşıtı ayaklanmalara katılmıştır. Ancak bu ayaklanmalar Fransızlar tarafından bastırılmıştır. Bu dönemde, Fransızlar tarafından faaliyetleri sınırlı bulunan yeni dinî hareket toplantıları yasaklanmıştır. Ne var ki yasaklamalara rağmen başta Kaodaistler olmak üzere yeni dinî hareketlerin faaliyetlerinde büyük bir artış meydana gelmiştir. 1930'larda gerçekleşen Fransız baskısı, Kaodaizm'in yükselen gücü sayesinde kesintiye uğramıştır. Fransızlar, doğrudan kendilerine bağlı olan bölgelerde Kaodaistlerin misyon faaliyetlerine izin verirken dolaylı olarak kendilerine bağlı olan Annam ve Tonkin'de Kaodaist faaliyetleri yasaklamıştır. Buna karşılık Kaodaizm'in Tây Ninh liderliği, ileri gelenlerin ve taraftarların tutuklanmasını protesto etmek için insan hakları aktivistleriyle birlikte Paris'te başarılı bir lobi faaliyeti yürütmüş, yasaklamalara rağmen Tonkin ve Annam'da düzenlenen gizli toplantılarla taraftar sayısı arttırılmıştır. Fransa, İkinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde Kaodaizm'e ve bölgedeki diğer yeni dinî hareketlere yönelik tutumunu değiştirerek Kaodaizm'i resmî olarak tanımıştır. Oluşan bu liberal siyasî atmosfer sayesinde Hòa Hảo adlı yeni bir Budist dinî hareket de ortaya çıkmıştır. Ancak Fransızların bu aldatıcı hoşgörüsü fazla sürmemiştir. 1940'tan itibaren Kaodai tapınakları kapatılmış ve Kaodaistler tutuklanmıştır. 1941'de Fransız askerleri, Caodai Holy See'yi ele geçirmiştir. Fransız yetkililer 1943'te, Japonya'dan Kaodai ve Hòa Hảo liderlerinin tutuklanmasını talep etse de Japonya bunu kabul etmeyerek onları kendi himayesine almıştır. Fransa karşıtı dinî hareketleri askerî ve istihbarî olarak organize eden Japonya, özellikle Kaodaistlerin verdiği destekle 9 Mart 1945'te Fransızlara karşı bir Japon darbesi gerçekleştirmiştir.³⁰

Fransızlar ile Kaodaistler arasındaki gerilim bir yıl sonra yerini anlaşmaya bırakmıştır. Haziran 1946'da Kaodaizm'in Tây Ninh mezhebi, Fransızlarla bir anlaşma imzalayan ilk dinî hareket olmuştur. Fransızlar, mezhebin sürgündeki ileri gelenlerinin Vietnam'a dönmelerine ve Vietnam'daki tüm tapınakların yeniden açılmasına izin vermiştir. Kaodaizm'i tekrar resmî bir din olarak tanıyan Fransızlar, Kaodaistlere yönelik baskıyı sonlandırma taahhüdünde bulunmuştur. Buna karşılık da tüm Tây Ninh silahlı gruplarına Fransız birliklerine yönelik saldırıları durdurmaları emredilmiştir. 1947'de Fransızlarla yapılan anlaşmayla Kaodaistler, güney Tây Ninh ve Mỹ Tho eyaletlerinin büyük bölümlerinin kontrolünü ele geçirek kendilerine bağlı bir vergi ve yönetim sistemi oluşturmuştur. Bu sıralarda başlamış olan Birinci Çinhindi Savaşı'nda (1946-1954) Hòa Hảo ile birlikte güçlerinin zirvesine ulaşan Kaodaistler, 1954'teki Điện Biên Phủ Savaşı ve Cenevre Antlaşmasıyla da tanınırlığını daha

29 Smith, "An Introduction to Caodaism I. Origins and Early History", 341-343.

30 Blagov, "Vietnamese New Religious Movements: An Introduction", 553-555.

da arttırmış, aynı yıl kurulan hükümette, Kaodaizm'e dört portföy verilirken Hòa Hảo ise dört bakanlık elde etmiştir. Ancak 1955'ten itibaren Kaodaizm'in ve Hòa Hảo hareketinin paralel bir devlet gibi hareket etmesi ve merkezi hükümetle çatışması, onların siyasî ve askerî güçlerine yönelik operasyonların başlamasına neden olmuş, 1956-1958 yılları arasında, bu hareketlere mensup binlerce kişi tutuklanmış ve bazıları da idam edilmiştir. 1963'te Güney Vietnam devlet başkanı Ngô Đình Diệm'in devrilmesinden sonra başta Kaodaizm olmak üzere dinî hareketler siyasal alanda yeniden etkili olmaya başlamıştır. Bu doğrultuda küçük bir Kaodai mezhebi olan Cầu Kho'nun destekçisi Phan Khắc Sửu (1905-1970), 1964'ten 1965'e kadar devlet başkanı olarak görev yapmıştır. Ayrıca Kaodaizm, önemli bir halk desteğini de arkasına almış ve Tây Ninh eyaletindeki nüfusun yüzde 90'ı bu dine mensup insanlardan oluşmuştur.³¹

1975'te Güney Vietnam'ın Kuzey Vietnam tarafından işgal edilmesinden sonra, Güney Vietnam'daki tüm dinî toplulukların özerk yapılarını yok edecek ve Sosyalist Vietnam'ın siyasî ideolojilerine itaat ettirecek düzenlemeler yapılmıştır. Çok sayıda Kaodaist özellikle de anti-komünist olan Tây Ninh mezhebinin üyeleri, yeni yönetimin baskısına maruz kalmıştır. Komünist yöneticiler, yeni dinî hareketlerin liderlerini CIA casusları olarak görmüş, "batıl inançlı" olarak adlandırdıkları bu hareketleri dağıtmaya çalışmıştır. 1980'lerin başında komünist yönetim, Vietnam'daki yeni dinî hareketlerin siyasî kurumlarını feshetmeyi ve gayrimenkullerinin önemli bir kısmına el koymayı başarmıştır. 1975 ile 1983 yılları arasında, çok sayıda "devrim karşıtı" örgüt ortaya çıkarılarak binlerce taraftar yeniden eğitim kamplarına gönderilmiş ve birçok lider ölüm cezasına çarptırılmıştır. Bu dönemde, hükümetin temel politikası, bu hareketlerin sebep olabileceği herhangi bir direnişe yönelik halk desteğini azaltmak, hareketlerin liderleri ile sıradan insanlar arasındaki ilişkiyi zayıflatmak olmuştur.

1980'lerin sonlarından itibaren devletin Kaodaizm başta olmak üzere yeni dinî hareketlere yönelik tavrında pozitif bir değişiklik olmuştur. Yenileme (đổi mới) politikası doğrultusunda önceki katı sınırlamalar yumuşatılmış, Vietnam'ın yerli inanç ve değerlerine gün yüzüne çıkma fırsatı verilmiştir. Vietnam ulusunun efsanevi ataları olan Hùng Kralları'na (Hùng Vương) ve ülkenin ulusal kahramanları olan Trưng Kız Kardeşler, Leydi Triệu, Lý Thường Kiệt ve Trần Hưng Đạo'ya saygı gösteren resmî ve yarı resmî uygulamalar ile ana tanrıçalara (Đạo Mẫu) ve Dört Saraya (Tứ Phủ) saygı duyan eski popüler inançlar ve medyum ritüelleri yeni dinî hareketlerin kendilerini göstermeleri için uygun bir zemin olmuştur. 1990'ların başında yeni dinî hareketlerin kitlesel ritüeller düzenlemesine ve dinî literatür yayınlamasına izin verilmiş, dinî hareketlere ait araziler iade edilmiştir. Kaodaizm, 1995'te faaliyetlerinde şeffaflığı arttırmak şartıyla devlet tarafından tanınan bir din statüsü elde etmiştir. 1998'de, 1975'ten sonra yasaklanan Tây Ninh Holy See'nin sosyal yardım bölümü yeniden açılmıştır. Bu dönemde, Vietnam dışında yaşayan Kaodaistlerin faaliyetlerinde de gelişmeler olmuştur. ABD, Kanada, Fransa, Avustralya gibi ülkelerde Kaodai diasporaları oluşturulmuştur. Çoğunluğu radikal anti-komünist Tây Ninh mensubu olan bu Kaodaistler, *Cao Dai Overseas Association*'ı (CDOM) kurarak denizaşırı faaliyetlerini organize etmiştir. 2000 sonrasında benzer tutum devam etmiştir. Bu dönemde de başta Kaodaizm olmak üzere yeni dinî hareketlerin inanç özgürlüğünü garanti altına alan kararname çıkarılmış ve hare-

31 Blagov, "Vietnamese New Religious Movements: An Introduction", 555-557.

ketler devlet kontrolü altına alınmaya çalışılmıştır.³²

5. Kaodaizm'in Öğretileri

Kaodaizm'in öğretileri, dört temel kitaba dayanmaktadır. 1927'den itibaren Tây Ninh Kutsal Makamı, ruh medyumluğu yoluyla iletilen bir Cao Đài Kanonu oluşturmuştur. Bunlar: *Pháp Chánh Truyền* (Ortodoks Dharma. Kaodaistler tarafından genellikle dinî anayasa olarak anılmaktadır), *Tân Luât* (Yeni Kanun), *Thánh Ngôn Hiệp Tuyền* (Seçilmiş Kutsal Sözlerin Derlemesi) ve *Đai Thừa Chơn Giáo*'dur (Mahāyāna'nın Gerçek Öğretileri). *Pháp Chánh Truyền*, ileri gelenlerin seçimi, güçleri ve törenlerinin yanı sıra günlük kıyafetleri hakkında bilgiler içeren bir dizi kehanet mesajından oluşmaktadır. *Tân Luât*, tapınakların kuruluşu, inananlar topluluğunun idari işleri, meditasyon evlerinin kuralları, meslekî faaliyetler, evlilik, ölüm ve çocuk eğitimi gibi dinî ve dünyevi hayatı düzenleyen kanunlardan oluşmaktadır. Cao Đài tarafından ruhani temsilcileri aracılığıyla Fransızca ve Vietnamca aktarılan *Thánh Ngôn Hiệp Tuyền*, düzyazı veya şiirsel bir üslupla *Tân Luât*'ın ahlâkî ilkelerini özetlemektedir. *Đai Thừa Chơn Giáo* ise ezoterik faaliyetler ve meditasyonla ilgilidir. Budist karma fikri (nghiệp) ile simya ve meditasyon yoluyla yapılan Taoist kendini geliştirme anlayışı (tuluyên) hakkında bilgiler vermektedir.³³

Kaodaizm'e göre, insanlık tarihinde üç af dönemi bulunmaktadır. İlk af, Batı'da Yahudiğin (ilahi bir Kaodaist mesaja göre Musa) ortaya çıkışı ile İlkel Konfüçyanizm (İmparator Phuc Hi), İlkel Taoizm (Thái Thượng Đạo Quân) ve İlkel Budizm'in (Nhiên Đăng Cổ Phật, Antik Buda) Doğru'da ortaya çıkışını, ikinci af ise Batı'da Hıristiyanlık (İsa Mesih) ve İslâm'ın (Hz. Muhammed), Doğru'da Konfüçyanizm (Khong Phu Tseu), Taoizm (Lao Tzu) ve Budizm'in (Sakyamuni) ortaya çıkışını ifade etmektedir. Üçüncü af dönemi diğerlerinden farklıdır. Tanrı, üçüncü af döneminde, eskisi gibi araçlara başvurmadan vazgeçmiştir. Hem Doğru'da hem de Batı'da yaygın bir uygulama olan ruh çağırma yoluyla kendisini doğrudan insanlara göstermiştir. Tanrı, *con* (çocuk) adını verdiği insanları *thầy* (ustad) olarak yönlendirmiş ve bütün dinleri uzlaştıran *Büyük Evrensel Yolu* iletmıştır.³⁴ Bütün dinleri kapsama iddiasında olan bu evrensel yol, çoğunlukla Konfüçyanizm, Taoizm ve Budizm olmak üzere üç Çin dininin Vietnam'ın yerel inançlarıyla sentezinden oluşmaktadır.³⁵

Kaodaizm'de tanrı, Taoizm'deki Yin-Yang prensibi doğrultusunda ikili bir görünüm arz etmektedir. Kaodaizm'e göre, evrende başlangıçta bir tek kozmik ilke vardı. Bu ilkedan bir dişi tanrı ile bir erkek tanrı doğmuştur. Bu tanrılardan erkek olanı, Kaodaistlerin önemli bir kısmına göre, yaratıcılığın birinci prensibini oluşturarak dişi tanrıdan üstün bir niteliğe sahip olmuştur. Kaodaizm'de dişi tanrı, *Dieu Tri Kim Mau* veya *Đue Phat Mau* olarak adlandırılmaktadır. Evrenin annesi olarak kabul edilen bu tanrıya çoğunlukla Tây Ninh'deki kadın Kaodaistler ibadet etmektedir. Erkek tanrı ise *Cao Đài Tiên Ông Đai Bô Tát Ma Ha Tát* olarak adlandırılmaktadır. "Yüksek saray, ölümsüz, en büyük bodhisattva, saygıdeğer aziz" anlamlarına gelen bu ad, tanrının özel adı değildir. Kaodaistler, tanrıyı özel bir adla anmanın insanlar

32 Blagov, "Vietnamese New Religious Movements: An Introduction", 558-561; Jérémy Jammes, "Đai Đạo Tam Kỳ Phổ Độ (Cao Đài)", *Handbook of East Asian New Religious Movements*, ed. Lukas Pokorný - Franz Winter (Boston: Brill, 2018), 580-581.

33 Jammes, "Đai Đạo Tam Kỳ Phổ Độ (Cao Đài)", 573-574.

34 Chau Nguyen Ngoc, *The Basic Truths on Caodaism*. (HAL Open Science, 2021), 1.

35 Farid, "The Chinese Religious Influences on Caodaism: A Critical Analysis", 121.

arasında ayrıştırıcı bir yanı olduğuna inandığından onu özel bir adla anmak yerine yüceltici genel sıfatlar kullanılmaktadır. Kısaca Cao Đài denilen bu erkek tanrının evrenin kalbi ve insanların babası olduğu düşünülmektedir. Kaodaizm'e göre bu tanrı, bir ruh olduğundan insanlar onunla ruhsal yolla iletişim kurabilmektedirler. Nitekim Cao Đài, en eski zamanlardan beri bazı insanlarla iletişim kurarak isteklerini iletmıştır. Bu iletişim üç ana vahiy döneminden oluşmuştur. Bu dönemlerin ikisinde, Buda ve Musa gibi seçilmiş insanlar ondan vahiy almıştır. Belirli bir zamana, kültüre ve bölgeye hitap eden bu ilahi mesajlar, zaman içerisinde insani zaafılar nedeniyle bozulmuştur. Bunun üzerine Cao Đài, yeni bir ilahi mesajı Kaodaizm aracılığıyla dünyaya göndermiştir.³⁶

Kaodaizm, kendisinin büyük dinlerin derinlerinde yatan gerçek olduğunu ileri sürmektedir. Bu nedenle diğer tüm dinî figür ve sembollere, ata ruhlarına ve üstün ruhlara tapınması gerektiğini ifade etmektedir. Çünkü o, tüm dinlerin aynı tanrıdan geldiğini ve aynı kökene sahip olduğunu kabul etmektedir. Bu yönüyle Kaodaizm, kapsayıcı bir tek tanrı inancına sahiptir. Kaodaizm'in amacı, zaman içerisinde birbirinden farklılaşmış olan dinleri tek bir çatı altında bir araya getirmektir.³⁷ Kendilerini dünyanın tuzu olarak gören Kaodaistler, ayrımcılığın her türlüşünden kaçınmaya ve evrensel kardeşliğin üyeleri olarak gördükleri diğer din mensuplarıyla iyi geçinmeye çalışmaktadır.³⁸ Kaodaizm'de Tanrı Cao Đài'nin sembolü *İlahi Göz*'dür (The Divine Eye). Kendinden yayılan ışık huzmeleriyle İlahi Göz, tanrının bilgeliliğinin ikonik sembolüdür. Evrenin merkezindeki nihai gerçeği, her bireyin aydınlanmış zihnini, her canlı organizmanın zihninde ve kalbinde var olan içsel tanrıyı temsil eder. Üzerinde İlahi Göz bulunan *Evrensel Küre*, tanrının odasını temsil eden üç metre, üç desimetre ve üç santimetre çapında küresel bir şekle sahiptir. Küre, Büyük Kepçe takım yıldızına ve Cao Đài'nin 36 gök, 3000 dünya, 4 Büyük Kozmik Bölge ve 72 gezegen kozmolojisini temsil eden 3072 yıldızla sahiptir.³⁹

Kaodaizm'de çeşitli ruh kategorileri olduğuna inanılmaktadır. Bu kategoriler: *Phat* (budalar), *Tien* (kutsal ruhlar), *Thanh* (azizler) ve *Than* (düşük seviyeli ruhlar) şeklinde sıralanmıştır. Bu kategorilerin her biri üç dereceye ayrılmaktadır. Bunlar: *Thien*, *Nhan* ve *Dia*'dır. Bu kategorizasyon, Kaodaizm'deki dünyevi bir hiyerarşinin göksel eşdeğeri olarak varsayılmakta ve vekil papadan başlayıp en alttaki müride inmektedir. İnsanlar, ruhaniyet hiyerarşisinin bir parçasıdır ve maddi olmayan alana girmeden önce bir "*insanlık aşamasından*" geçmektedirler. Ruh hiyerarşisinin bir parçası olanlar sadece insanlar değil, aynı zamanda hayvanlar ve hatta bitkilerdir. Tüm ruhlar maddi bir dünyadan evrilmekte ve karma yasasına dayalı olarak kademeli bir şekilde daha yüksek mertebeye ulaşmaktadır. Gelecekteki durumlar da mevcut eyleme bağlı olarak gelişmektedir. İnsanlığın hayırseverleri, kurtuluş habercileri ve doktrin eğitmenleri olan bazı ruhlarla, seans yoluyla temasa geçilmektedir. Bunlar arasında Kaodai tapınağının ölmüş liderleri, yurtseverler, kahramanlar, filozoflar, şairler, siyasî liderler, savaşçılar, dinî şahsiyetler ve sıradan kişiler yer almaktadır. Bunlar arasında: Descartes, Joan of Arc, Victor Hugo, Pasteur, Shakespeare ve Lenin gibi Batılılar ile Ly Thai Bach, Sun Yat-sen, Quan Am (Kwan Yin), Mencius ve Quan Thanh De Quan

36 Oliver, "Caodaism: A Vietnamese Socio-Religious Movement", 280-281.

37 Trinh, *A Brief Introduction to Caodaism*, 8-11.

38 Oliver, "Caodaism: A Vietnamese Socio-Religious Movement", 283-284.

39 Trinh, *A Brief Introduction to Caodaism*, 18.

gibi Asyalılar bulunmaktadır.⁴⁰ Bu kişiler arasında Victor Hugo'nun Kaodaistler için ayrı bir önemi vardır. Ruhçuluğa yönelen ve İngiltere'nin Jersey Adası'nda ruh çağırma seansları düzenleyen Victor Hugo, bu seanslar sırasında Aeschylus, Shakespeare, Dante, Racine, Luther, Chateaubriand, Robespierre ve Marat'ın yanı sıra Ölüm Meleği ile konuştuğunu iddia etmiştir. Victor Hugo, bu seanslar sonrasında III. Napolyon'un devrileceği ve Fransa'nın bir cumhuriyet olacağı kehanetinde bulunmuştur. Bunun yanı sıra Katolik Hıristiyan öğretilerine karşı Asya kültürünü ve inançlarını savunmuştur. Onun bu yönelimleri hem romanlarının hem de şiirlerinin 1913'ten itibaren Vietnam gazetelerinde defalarca çevrilmesine ve Fransız Çinhindi'nde en çok okunan yazar olmasına neden olmuştur. Hugo'nun eylemlerini ilgiyle takip eden Kaodaistler de ruh çağırma seansları düzenleyerek onun ruhunu çağırması ve verdiği bilgilerden istifade etmiştir.⁴¹

Ahlâkî ilkelere önem veren Kaodaizm, Konfüçyanizm'den üç temel görevi öğreten insanlık doktrinini ve beş temel erdemi almıştır. Buna göre bir Kaodai mensubunun görevlerinden birincisi: *Ülkesine karşı* (Quân Thần Cang), ikincisi: *Ebeveynlerine karşı* (Phụ Tũ Cang) ve üçüncüsü ise *eşi ve kendi ailesine karşıdır* (Phu Thê Cang). Beş temel erdem: *Sevgi/insanlık* (Nhân), *dürüstlük* (Nghĩa), *davranış* (Lễ), *bilgi* (Trí) ve *sadakattir* (Tín). Kaodaizm, insan ruhu ve bedenindeki (Tam Bũru) üç aşama ile ilgili Tao öğretisini benimsemiştir. Bunlar: *Fiziksel beden enerjisi* (Tinh), *ruhsal zihnin enerjisi* (Khí) ve *aşkın ruhun enerjisidir* (Thần). Ayrıca fiziksel dünyanın beş temel unsuru (Ngũ Hành): *Mineral, bitki, su, ateş ve toprak* ile *Yin-Yang Kanunu* (Luật Âm Dương) da Kaodaizm tarafından benimsenmektedir. Kaodaizm, Budizm'in de *Buda'ya* (Qui Y Phậ), *Dharma'ya* (Qui Y Pháp) ve *Shangha'ya* (Qui Y Tãng) sığınmayı öğreten Kurtuluş anlayışını benimsemiştir. Kaodaizm, bunların yanı sıra beş yasaktan (Ngũ Giới Cãm) oluşan bir ahlâk sistemine sahiptir. Bunlar: *Öldürmemek ve yaşama saygı duymak* (cãm sát sanh), *çalmamak ve başkalarına ait olana saygı duymak* (cãm trộm cắp), *cinsel tacizde bulunmamak* (cãm ngoại tình-tà dâm), *sarhoş olmamak* (cãm say rượu) ve *sözlerle günah işlemektir* (cãm vọng ngữ).⁴² Hayat boyunca davranışlarına dikkat etmesi gereken Kaodaistler, "Tanrı sensin ve sen tanrısın" ilkesi doğrultusunda tanrının imajını dünyada temsil etmekle yükümlüdür.⁴³ Bu ahlâkî ilkelerin yanı sıra et yememek ve vejetaryen olarak beslenmek de Kaodaizm'in temel öğretilerindedir. Çünkü evrendeki bütün varlıklar, aynı tanrı tarafından yaratılmış kardeşlerdir. Bu gerçek nedeniyle insanın kendi bedenini beslemesi için hayvanları öldürüp etlerini yemesi, kendi kardeşine zarar vermek anlamına geldiğinden yasaklanmıştır. İnsanın beslenmesi için iki tür gıdası bulunmaktadır. Bunlar: Mistik gıda ve maddi gıdadır. Mistik gıda, kanı temiz ve sağlıklı tutmak için akciğerler tarafından solunan evrenin saf havasıdır. Maddi gıda ise beden tarafından sindirilen sebze ve tahıllardır.⁴⁴

Kaodaizm, hemen her dinde olduğu gibi belirli bir ibadet sistemine sahiptir. Sabah 6.00, öğle 12.00, akşam 18.00 ve gece 00.00 olmak üzere dört vakitte ibadet eden Kaodaistler, ibadetlerini evlerinde veya tapınakta icra edebilmektedir. Bir Kaodaist, ister evinde isterse tapınakta ibadet etsin, mutlaka beyaz cüppe giymek ve (erkekler için) siyah şapka takmak zo-

40 Oliver, "Caodaism: A Vietnamese Socio-Religious Movement", 282-283.

41 Hoskins, *The Divine Eye and the Diaspora: Vietnamese Syncretism Becomes Transpacific Caodaism*, 99-106.

42 Trinh, *A Brief Introduction to Caodaism*, 12.

43 Oliver, "Caodaism: A Vietnamese Socio-Religious Movement", 283.

44 T.P. T.V. Trãng, *The Teachings of the Great Way*, çev. H. T. H. Bui - C. H. D. Bui (USA: The Representative Organization of the Caodai Overseas, 2015), 84.

rundur. Tüm Kaodai tapınaklarında, Cao Đài ve ruhlar için üzerinde İlahi Göz olan sunak bulunmaktadır. Tâi Ninh mezhebinin sunakları, her biri temsili heykelin derecesini gösteren beş katmana sahiptir. Birinci ve en yüksek kademe Buda, Konfüçyüs ve Lao Tzu'nun heykelleri vardır. İkinci kademe “dünyanın üç efendisi” olarak tanınan Quan Am, Ly Thai Bach ve Quan Thanh De Quan vardır. Üçüncü kademe İsa Mesih bulunmaktadır. Çünkü daha sonraki bir dönemde ortaya çıktığı için diğerlerinin altında sıralanmıştır. Ataların ruhlarının başı olan Khuong Thai Quan dördüncü kademe yer alırken beşincide sunak teçhizatları bulunmaktadır. Sunakta, evrenin sonsuz ışığını simgeleyen ve daima yanan bir kandil bulunmaktadır. Törenlerin başında iki mum ve beş tütsü çubuğu yakılır. İki mum erkek ve dişi ilkelerini temsil ederken beş tütsü çubuğu insanlar için mevcut olan farklı ruhsal gelişim düzeylerini temsil etmektedir. Bunlar: *Saflık, meditasyon, bilgelik, üstün bilgi ve özgürleşmedir*. Yin-Yang ikiliği, Kaodaizm'in tapınak mimarisinde de ortaya çıkmaktadır. Bu ikilik doğrultusunda erkekler ve kadınlar zıt yönlerden tapınağa girmektedirler. Genellikle ana sunağın iki yanında daha küçük sunaklar bulunmaktadır ki daha küçük sunaklar eril ve dişil tanrılara adanmıştır. Sol taraf dişil prensibi, sağ taraf eril prensibi temsil etmektedir. Tapınaklarda ibadet edilirken kadınlar solda, erkekler sağda yer almaktadır. Tapınağa gelen inananlar, sunağın önünde ellerini birleştirerek secde etmekte ve *Nam Mô Phậ*t (Yüce Varlığa Bağlılık), *Nam Mô Phá*p (Dharmaya Bağlılık), *Nam Mô Tã*ng (İnsanlara Bağlılık) sözlerini tekrar ettikten sonra Cao Đài ve ruhlara dua edip güne bağlı olarak seçilmiş tütsü, çay, alkol, meyve ve çiçek sunmaktadırlar. Çay, sabah ve akşam; şarap, öğlen ve gece yarısı sunulmaktadır. Bu sunumlar, özellikle büyük tören günlerinde ve her kamerî ayın on dördüncü ve otuzuncu günlerinde gerçekleştirilmektedir. Ayrıca Long Thanh'daki ilk tapınağın kuruluşundan itibaren orkestra ve koro eşliğinde günlük törenlerin yanı sıra iki ayda bir özel ve yıl dönümü kutlamaları yapılmaktadır.⁴⁵

Sonuç

Kaodaizm, Vietnam'da farklı dinî öğretilerin sentezlendiği, yabancı güçlerin istilalarına yönelik milliyetçi tepkilerin yükseldiği bir dönemde ortaya çıkmıştır. Büyük ölçüde Çin ve Vietnam dinlerinin bir sentezi olan Kaodaizm, bu dinlerdeki politeist ve natürist tanrı anlayışı ile Yahudilik ve İslâm gibi Batı dinlerinde görülen aşkın ve tek tanrı anlayışını bir araya getirmeye çalışmıştır. Bu durum Kaodaizm'in kapsayıcı bir din anlayışına sahip olduğunu göstermektedir. Kaodaizm, kendisinden önceki dinlerde de tanrısal hakikat olduğunu, tanrının başka coğrafyalardaki insanlarla da temas kurduğunu kabul etmektedir. Kaodaizm'e göre, değişik dönemlerde ortaya çıkan din önderleri, tanrının mesajını insanlara iletmış ve onun isteklerine uygun bir düzenin inşa edilmesi için mücadele etmiştir. Ancak bu iletişim şekli artık geride kalmıştır. Tanrı, yeni dönemde seçkin insanlar aracılığıyla iletişim kurma metodunu terk etmiş, kendisini doğrudan açığa çıkarmıştır.

Kaodaizm, diğer dinlerde de hakikat olduğunu ifade etse de bir dinler hiyerarşisine sahiptir. Buna göre, en başta Taoizm, Konfüçyanizm ve Budizm bulunmaktadır. Bu dinlerin ardından Hıristiyanlık gelmektedir. Bu sıralama Vietnam tarihi üzerindeki etkiye göre gerçekleşmiştir. Yahudilik ve İslâm, Vietnam tarihinde bu dinler kadar etkili olmadığından hiyerarşide daha geride kalmıştır. Kaodaizm, işgal ve çatışma döneminde ortaya çıkmış

45 Oliver, “Caodaism: A Vietnamese Socio-Religious Movement”, 276-286.

olmasına rağmen diğer pek çok yeni dinî harekette olduğu gibi içe dönük ve marjinal bir karakter geliştirmemiştir. Aksine dışa dönük ve evrensel bir karakter geliştirmiş ve büyük dinleri kapsayan bir dünya dini olma yolunda ilerlemiştir. Ancak onun bu ilerleyişi, sadece dinî bir maksat taşımamaktadır.

Ortaya çıkış süreci itibariyle siyasî ve askerî olaylarla şekillenen, bazı dönemlerde de siyasete doğrudan müdahil olan ve silahlı bir ordu kuran Kaodaizm, Vatikan'ı andıran kurumsal yapısıyla din ve devlet işlerini birlikte yürüten bir dünya devleti olma arzusunda. Bu arzu, onu dinsel hoşgörüyü yayma veya kısıtlama konusunda bir ikilem içerisinde bırakmaktadır. Çünkü, din ve devletin kurumsal bir yapı etrafında organize bir şekilde bir araya gelmesi, insanlar üzerinde olumlu ya da olumsuz ancak etkisi yoğun sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. Tarih, ortaya çıkardığı sonuçlar itibariyle bu birlikteliğin pek çok örneğini barındırmaktadır. Dünyevi güçle yakın bir ilişki geliştirmek, düşüncelerdeki çeşitliliği sınırlandırmak, farklılıkları ortadan kaldırmak ve ötekine yönelik baskıcı bir tutum benimsemek gibi tehlikeli sonuçlara neden olmaktadır. Bu nedenle evrensel barış ve herkesi kapsayan bir dünya dini olma iddiasındaki Kaodaizm'in bu girişimi, aynı dünyada yaşayan, aynı havayı soluyan ve aynı ihtiyaçlara sahip olan insanların karşılıklı saygı temelinde bir arada yaşayabilmesi için önemli bir çaba olsa da bunu nasıl başaracağı meselesi kuşkuludur.

Extended Abstract

Religion, which forms an important part of human life, has universal and generally valid features, as well as changing and mobile features according to the conditions of time and human needs. Wars, natural disasters, migrations, social and political crises have caused diversity and changes in the teachings, interpretations and practices of religion, and these diversity and changes have revealed new religious movements. New religious movements emerge as an alternative in situations where traditional religions are weakened and political and social problems are experienced. Regions where cultural transitions and religious diversity are intense have provided suitable environments for the emergence of these movements. New religious movements refer to a new form of religiosity that developed after the mid-19th century. However, this broad definition is limited to the mid-20th century in order to describe the new religious movements that emerged in America and Western Europe after 1960. This Western-centered delimitation attempt ignored developments in other parts of the world. It has been stated that reasons such as secularization, subjectivism, indifference, obsolescence, individualism, hedonism, globalization, pluralism and rapid change are generally effective in the emergence of new religious movements. However, this attempt, like the definition, is a Western-centered approach. New religious movements have manifested themselves not only in the West but also in other parts of the world. The Far East, which hosts many different cultures and major and minor religions, also provided a suitable environment for new religious movements. Vietnam, a Far Eastern country, has hosted important examples of new religious movements with its cultural and religious diversity. Vietnam, which was subject to Chinese invasion for a long time, was under the influence of Taoism, Confucianism and Buddhism as a result of this invasion. These three religions have deeply influenced the political, social and religious structure of Vietnam for many years. With the arrival of the French in Vietnam in the 17th century, Christianity

was added to Taoism, Confucianism and Buddhism. This versatile religious influence has given rise to new religious movements in Vietnam. New religious movements in Vietnam, although bearing Western influence, are generally based on the synthesis of Buddhism, Confucianism and Taoism, called Tam Giáo (Three Teachings) in Chinese philosophy. This synthesis paved the way for the emergence of new religious movements since the 19th century. At the end of the 19th century and the beginning of the 20th century, many new religious movements, large and small, emerged in Vietnam. These movements, which emerged mostly in South Vietnam in the form of hoi kin (secret societies), thien-dia hoi (sky-earth groups) and ong Dao (religious groups named after the founder), were formed from the synthesis of religious and national values. The exact number of new religious movements that emerged in Vietnam is unknown. It generally consists of small groups with less than 100 thousand members. While there are a few groups with more than 100 thousand members, there are three groups with more than 1 million members. These are: Caodaism with 2.5 million members, Tịnh độ cư sĩ Phật hội Việt Nam with 1.5 million members, and Hòa Hảo with 1.3 million members. Of these three new religious movements, the most notable is Caodaism. Vietnamese new religious movements were initially met with suspicion due to security concerns of the Vietnamese state, and were described with derogatory and judgmental terms such as tà đạo (fake religion), đạo lạ (strange religion), đạo kỳ quái (strange religion) and mê tín dị đoán (superstition). However, with the academic studies carried out over time, expressions that do not express judgment towards the new religious movements in Vietnam have begun to be used. One of the most important Vietnamese new religious movements is Caodaism. Caodaism emerged as an answer to the problem of making sense of and explaining the diversity of religions and cultures in Vietnam. Caodaism, which tries to transcend its borders and include Western religions such as Judaism, Christianity and Islam with a syncretic interpretation, aims to become a world religion, end religious conflicts and ensure universal peace. In this study examining the syncretic structure of Caodaism, information about the emergence of Caodaism, its institutional structure, spread and teachings is given by using the chronological and descriptive method. As a result, it has been concluded that the feasibility of Caodaism, which strives for universal peace and reconciliation of religions, is doubtful due to worldly power relations, that although it claims to include all religions, it has a hierarchy of religions based on Far Eastern religions and that its local features are more than its universal features.

Kaynakça | References

Aliyev, Abdulali. "Cao Dai". *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*. ed. Süleyman Turan - Emine Battal. 116-118. İstanbul: Okur Akademi, 2020.

Blagov, Sergei. "Vietnamese New Religious Movements: An Introduction". *Handbook of East Asian New Religious Movements*. ed. Lukas Pokorny - Franz Winter. 547-564. Boston: Brill, 2018.

Corfield, Justin. *The History of Vietnam*. The United States of America: Greenwood Press, 2008.

Farid, Md. Shaikh. "Caodaism: A Syncretistic Religion of Vietnam". *CDR 1* (2006), 53-57.

Farid, Md. Shaikh. "The Chinese Religious Influences on Caodaism: A Critical Analysis". *Philosophy and Progress* 50/1 (2011), 109-128.

Göksoy, İsmail Hakkı. "Çamlar". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. EK-1/278-282, 2020. <https://islamansiklopedisi.org.tr/camlar>

Gündüz, Şinasi. *Din ve İnanç Sözlüğü*. Ankara: Vadi Yayınları, 1998.

Hoang, Chung. "New Religious Movements in Vietnamese Media Discourse since 1986: A Critical Approach". *Journal of Australian Religion Studies Review* 25/3 (2012), 293-315.

Hoskins, Janet Alison. "An Unjealous God? Christian Elements in a Vietnamese Syncretistic Religion". *Current Anthropology* 55/10 (2014), 302-311. <https://doi.org/10.1086/678183>

Hoskins, Janet Alison. *The Divine Eye and the Diaspora: Vietnamese Syncretism Becomes Transpacific Caodaism*. USA: University of Hawaii Press, 2015.

Jammes, Jérémy. "Đạo Đạo Tam Kỳ Phổ Độ (Cao Đài)". *Handbook of East Asian New Religious Movements*. ed. Lukas Pokorny - Franz Winter. 565-583. Boston: Brill, 2018.

Kaya, Murat. *Bir Şinto Milliyetçisi Motoori Norinaga*. İstanbul: Kitap Yurdu Doğrudan Yayıncılık, 2022.

Ngoc, Chau Nguyen. *The Basic Truths on Caodaism*. HAL Open Science, 2021.

Oliver, Victor L. "Caodaism: A Vietnamese Socio-Religious Movement". *Dynamic Religious Movements*. ed. David Hesselgrave. 273-296. United States of America: Baker Book House, 1978.

Özkan, Ali Rafet. "Yeni Dini Hareketlerin Ortaya Çıkış Sebepleri ve Temel Karakteristikleri". *Nedenleri ve Niçinleriyle Yeni Dini Hareketler*. ed. Süleyman Turan - Faruk Sancar. 27-46. İstanbul: Okur Akademi, 2018.

Page, Hugh R. "Cham". *Encyclopedia of World Cultures: East and Southeast Asia*. ed. Paul Hockings. 5/73-74. New York: G.K. Hall, 1993.

Pokorny, Lukas - Winter, Franz. "East Asian New Religious Movements: Introductory Remarks". *Handbook of East Asian New Religious Movements*. ed. Lukas Pokorny - Franz Winter. 3-13. Boston: Brill, 2018.

Ralph, Smith. *Viet-Nam and the West*. The United States of America: Cornell University Press, 1968.

Setudeh-Nejad, S. "The Cham Muslims of Southeast Asia: A Historical Note". *Journal of Muslim Minority Affairs* 22/2 (Ekim 2002), 451-455. <https://doi.org/10.1080/1360200022000027393>

Smith, Ronald Bishop. "An Introduction to Caodaism I. Origins and Early History". *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* 33/2 (1970), 335-349.

Şenavcu, Halil İbrahim. "Japon Yeni Dini Hareketlerinde Halk Hekimliği: Sekai Kyusei Kyo Örneği". *Mizanü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi* 13 (2021), 195-219.

Tran, My-Van. "Vietnam's Caodaism, Independence, and Peace: The Life and Work of Pham Cong Tac (1890-1959)". *Program for Southeast Asian Area Studies, Academia Sinica* 38 (2000), 1-28.

Tràng, T.P. T.V. *The Teachings of the Great Way*. çev. H. T. H. Bui - C. H. D. Bui. USA: The Representative Organization of the Caodai Overseas, 2015.

Trinh, Túy Ngoc. *A Brief Introduction to Caodaism*. Oakbridge Dr. San Jose: Lay Dignitaries Caodai International, 2014.

Tucker, Spencer C. *Vietnam*. London: UCL Press, 1999.

Woods, Shelton L. *Vietnam: A Global Studies Handbook*. Santa Barbara: ABC CLIO, 2002.